

ANDRIUS GRODIS

BAŽNYČIA IR LIETUVOS RESPUBLIKOS
KŪRIMASIS BRITŲ DIPLOMATŲ AKIMIS:
KELETAS 1921 M. REFLEKSIJŲ

Gausioje ir beveik kiekvienais metais solidžiais darbais praturtinamoje Lietuvos Katalikų Bažnyčios istoriografijoje laikotarpis tarp dviejų pasaulinių karų vis dar stokoja deramo istorikų dėmesio. Šią spragą iš dalies užpildo vaisingai besidarbuojančių pirmosios modernios Lietuvos Respublikos užsienio politikos tyrėjų dėmesys Šventojo Sosto ir Lietuvos santykiams¹. Tačiau žvilgsnis iš tarptautinių santykių perspektyvos dažnai tyrimų lauko paribyje palieka Vatikanui, kaip Visuotinės Bažnyčios centrui, pamatinę svarbą turinčius Bažnyčios vidaus gyvenimo klausimus ir problemas. Aiškiau suvokti Šventojo Sosto siekius, santykių su valstybingumą atkūrusia Lietuva pobūdį ir turinį leido popiežiaus Benedikto XVI 2006 m. priimtas sprendimas išslaptinti Slaptajame Vatikano archyve (*Archivio Segreto Vaticano*, toliau – ASV) saugomus Pijaus XI pontifikato (1922–1939) dokumentus. Pasinaudojus atsivėrusia galimybe 2010 m. pasirodė Vatikano ir Lietuvos santykiams 1922–1938 m. skirtas dokumentų rinkinys². Publikuodami Didžiosios Britanijos pasiuntinio Baltijos valstybėse Ernesto C. Wiltono 1921 m. vasario ir rugsėjo pranešimus užsienio reikalų ministrui George'ui Curzonui apie Bažnyčios ir Valstybės santykius Lietuvoje, siekiame pratęsti nelietuviškų valdžios institucijų aplinkoje atsiradusių archyvinių dokumentų, autentiškai perteikiančių Katalikų Bažnyčios padėtį ir vaidmenį

¹ Algimantas Kasparavičius, *Tarp politikos ir diplomatijos: Šventasis Sostas ir Lietuvos Respublika*, Vilnius: LII leidykla, 2008.

² *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938): Slaptojo Vatikano archyvo dokumentai*, sudarė Arūnas Streikus, į lietuvių kalbą vertė Danutė Butkienė, Gitana Vanagaitė, Vilnius: LKMA, 2010.

valstybingumo įtvirtinimo procese, įtraukimą į akademinį diskursą.

Didžiosios Britanijos, pirmosios iš didžiųjų Vakarų valstybių 1919 m. rugsėjį pripažinusios Lietuvą *de facto*, diplomatai, stebėdami atsikuriančioje valstybėje vykstančius procesus, pranešimuose vyriausybei greitai atkreipė dėmesį į aktyvų Katalikų Bažnyčios vaidmenį viešajame šalies gyvenime. Londono pasiuntinius stebino gausaus dvasininkų būrio išitraukimas į Lietuvos politinių partijų veiklą, jų darbas įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios institucijose. „Romos katalikų dvasininkų iškili padėtis šalies viešajame gyvenime nekelia abejonių ir yra vienas išskirtinių jo bruožų“, – akcentuojama metinėje Baltijos valstybėms 1925 m. skirtoje britų užsienio reikalų ministerijos ataskaitoje³. Net ir po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo tautininkų režimui ėmus riboti katalikiškų organizacijų veiklą, vietos Bažnyčia neprapuolė iš Londono pasiuntinių akiračio. Viešojoje erdvėje aktyviai veikę katalikų dvasininkai, Bažnyčios hierarchai nuolat patekdavo į kasmetinius britų atstovybės Kaune sudaromus įtakingiausių Lietuvos žmonių sąrašus⁴.

Publikuojami Wiltono pranešimai Curzonui surasti Jungtinės Karalystės Nacionalinio archyvo (*The Public Record Office*, toliau – PRO) Užsienio reikalų ministerijos politinių departamentų fonde (*Foreign Office 371*, toliau – FO). Čia saugoma didžioji dauguma Lietuvos – Didžiosios Britanijos politinių santykių raidą tarp dviejų pasaulinių karų atspindinčių dokumentų: reguliarius pasiuntinių pranešimai apie padėtį Lietuvoje, šalies politinių veikėjų, partijų ir organizacijų charakteristikos, gausybė kitų įvairaus pobūdžio diplomatinių dokumentų. Skelbiami dokumentai turi atskiras redakcines antraštes ir informacines šaltinio pastabas. Redakcinę antraštę sudaro dokumento data ir pavadinimas, kuriame nurodytas dokumento autorius, adresatas ir turinio tema. Dokumento informacinėje pastaboje nurodoma archyvinio fondo, kuriame dokumentas saugomas, pavadinimas, bylos ir paties dokumento numeris.

³ Annual Report on the Baltic States (Latvia, Estonia and Lithuania) for 1925, printed 25 January 1926. Foreign Office (toliau – FO) 371/11733/566/566/59, Public Record Office (toliau – PRO).

⁴ Žr.: T. H. Preston to A. Eden, 14 January 1938. Records of Leading Personalities in Lithuania // FO. 371/22229/443/443/59; C. Orde to Viscount Halifax, 12 July 1939. Records of Leading Personalities in Lithuania // FO 371/23609/3452/3452/59, PRO.

**Didžiosios Britanijos pasiuntinio Lietuvoje Ernesto C. Wiltono¹
1921-02-08 pranešimas britų užsienio reikalų ministrui George'ui
Curzonui² apie Katalikų Bažnyčios padėtį ir jos santykius su šalies
politine valdžia**

PRO FO 371/6728/2076/2076/59. Mašininraštis.

Political No. 19.

[N 2076

CONFIDENTIAL.

FEB 15 1921]³

Copy to Warsaw.

Kovno, February 8, 1921.

My Lord⁴,

I have the honour to report that at the begin[n]ing of last month Colonel Bergsera⁵, the Italian representative on the Military Control Commission⁶ of the League of Nations, transmitted a letter from

¹ Ernest Colville Collins Wilton (1870–1952) – britų diplomatas, nuo 1920-11 Didžiosios Britanijos pasiuntinys Lietuvoje, tiesiogiai pavaldus Užsienio reikalų ministerijai Londone (turėjo komisaro (*Commissioner*) diplomatinį rangą). 1921 m. balandį – 1923 m. sausį Didžiosios Britanijos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Baltijos valstybėse.

² George Nathaniel Curzon (1859–1925) – žymus britų valstybės veikėjas, konservatorių partijos atstovas. 1919–1924 m. Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministras.

³ Dokumento registracijos antspaudas Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministerijoje, kuriame nurodomi dokumento registracijos numeris ir data.

⁴ Dokumentas adresuotas Curzonui. Adresatas nurodytas dokumento pirmojo lapo apačioje dešinėje: „The Rt. Honble, The Earl Curzon of Kedleston, K. G., etc. etc. etc. His Britannic Majesty's Principal Secretary of State for Foreign Affairs.“

⁵ Taip – tekste. Turėtų būti Carlo Bergera – italų karininkas, pulkininkas. Baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, 1918 m., ėjo XXX armijos korpuso 80-osios Alpių divizijos štabo viršininko pareigas. 1920 m. rugsėjį paskirtas Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos Lenkijos–Lietuvos ginčui sureguliuoti nariu.

⁶ Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisija, sudaryta siekiant išspręsti Lenkijos ir Lietuvos teritorinį konfliktą, veikė 1920 m. rugsėjį – 1922 m. gruodį. Tautų Sąjungos Tarybai 1922 m. pradžioje atsakius toliau spręsti ginčą tarp abiejų valstybių, ji panaikinta.

Monsignor Ratti⁷, the Papal Nuncio at Warsaw, to the Government at Kovno. It was difficult, at the time, to ascertain the purport of this letter, but I was informed that it related to a difference of opinion between the two parties as to the exercise of temporal authority by the Vatican. I have now received trustworthy information on the subject and am, also, in a position to give the views of the Bishop⁸ at Kovno, who is a Lithuanian, on the subject.

2. In the first place, it should be stated that, prior to the creation of Lithuania as a separate State, the relations between Church and State were regulated by the Concordat⁹ between the Imperial Russian Government and the Vatican. During the German occupation of this country, 1915–1918, the Bishop was absent and was temporarily replaced by Mr. Paschevich¹⁰, who was appointed by Warsaw, at that time under Austro-German occupation, after direct consultation with the Vatican. As a result, hopes were apparently received in Vatican circles that the collapse of Russia had restored the Status quo ante of the Polish-Lithuanian Union, under which the higher Church perferments were sanctioned by the Vatican on recommendations from Warsaw.

⁷ Achille Ratti (1857–1939) – Romos popiežius Pijus XI (1922–1939). 1918 m. paskirtas apaštališkuoju vizitatoriumi Lenkijai, Baltijos kraštams ir Rusijai, 1919–1921 m. popiežiaus nuncijus Lenkijoje. 1920 m. sausį ir kovą lankėsi Lietuvoje. Baigdamas diplomatinę misiją Lenkijoje, Šventajam Sostui rekomendavo Lietuvai skirti atskirą apaštališkąjį vizitatorių. Jo pontifikato metu Vatikanas pripažino Lietuvą *de jure* (1922), buvo įkurta Lietuvos bažnytinė provincija (1926), sudarytas konkordatas su Šventuoju Sostu (1927).

⁸ Kalbama apie vyskupą Pranciškų Karevičių (1861–1945) – nuo 1914 m. Žemaičių vyskupijos ordinarą. 1926 m. jis iš ordinaro pareigų atsistatydino, buvo pakeltas Skitopolio titulinio arkivyskupu ir įstojo į Marijonų vienuoliją.

⁹ Konkordatas tarp Rusijos Imperijos ir Šventojo Sosto buvo pasirašytas 1847 m.

¹⁰ Taip – tekste. Manytina, jog tai Pranciškus Nemezijus Pacevičius (1861–1927) – teologijos magistras, nuo 1909 m. Žemaičių vyskupijos kapitulos kanauninkas, 1918 m. jam suteiktas prelado titulas. Šv. Sostas, neturėdamas patikrintos informacijos, ar išvykdamas iš Lietuvos vysk. Pranciškų Karevičius kam nors suteikė įgaliojimus valdyti vyskupiją, per Varšuvos arkivyskupijos kuriją iš tikrųjų atsiuntė įgaliojimus kan. Pacevičiui, tačiau okupacinė valdžia įgaliojimų raštą perėmė ir neleido jais naudotis. Iš tiesų Žemaičių vyskupijos valdytojo pareigas 1915–1916 m. vyskupo įgaliotasėjo Panevėžio klebonas Juozas Stakauskas (1871–1944).

3. In December 1919 a Benedictine convent at Kovno required disciplinary measures¹¹, and Monsignor Ratti visited Kovno in February 1920: he placed the Convent under the jurisdiction of the Holy See and directed that the enquiry, which was concerned principally with questions of secular administration, should be conducted by the former acting Bishop Paschevich, to the exclusion of the Bishop of Kovno, who had in the meanwhile returned to Lithuania. The Government had no objection to the nomination of Mr. Paschevich for this purpose, but protested that it should have been consulted before the actual appointment was made. Mr. Paschevich has pro-Polish tendencies, and the feeling in this matter became acute in December last, when public opinion was roused by the revelations exposed during the P.O.W.¹² trial (see my despatch No. 103 of December 29). The matter was further aggravated by Polish intrigues in Rome against the administration of the oath to Lithuanian soldiers engaged in the campaign against Zeligowski¹³, and it was also current belief that the flags of the Madonna of Czenstohowa¹⁴, consecrated by the Pope himself for use against Bolsheviks, had been carried into action by Zeligowski's legionnaires.

4. The Bishop himself holds the point of view that the Vatican has a Polish orientation, as against Lithuania, and the Press has magnified

¹¹ Kalbama apie 1919 m. tarp Kauno benediktinių vienuolyno ir Žemaičių vyskupijos vadovybės kilusį konfliktą. Po kanoninės vizitacijos, nustatčius, kad vienuolyne užsiimama prolenkiška agitacija, mėginta jį reformuoti, tačiau lenkiškasis vienuolių sparnas tam griežtai priešinosi ir kreipėsi užtarimo į Šventąjį Sostą. Plačiau žr.: Regina Laukaitytė, „Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926“, in: *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, sudarytojas Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2008, p. 135–148.

¹² POW (*Polska Organizacja Wojskowa*) – slapta karinė organizacija, įkurta 1914 m. kovai dėl Lenkijos nepriklausomybės. 1919 m. rugpjūčio 28–29 d. jos nariai Kaune ketino surengti valstybinį perversmą ir suformuoti prolenkišką vyriausybę, bet Lietuvos žvalgybos buvo susekti ir areštuoti. Tekste kalbama apie 1920 m. gruodį vykusį organizacijos narių teismą.

¹³ Łucjanas Żeligowski (1865–1947) – lenkų karinis ir politinis veikėjas, generolas (1919). Józefo Piłsudskio pavedimu 1920 m. spalį vadovavo Lietuvių ir baltarusių divizijai, užėmusiai Vilnių, ir įkūrė vadinamąją Vidurio Lietuvą.

¹⁴ Taip – tekste. „The Black Madonna of Częstochowa“ (lenk. *Czarna Madonna Częstochowska*) – Lenkijoje garbinamas ir gausiai piligrimų lankomas Jasna Guros paulinų vienuolyne saugomas stebuklingasis Čenstakavos Dievo Motinos paveikslas, Juodosios Madonos ikona.

this attitude into a definite prejudice on the part of Vatican against Lithuania: I have a reason to believe, however, that the Government itself, which has a large majority of Christian Democrats¹⁵, has been sincerely desirous to leave the vexed question alone. The R. C. [Roman Catholic]¹⁶ Church in Lithuania has, generally speaking, excellent relations with the State, and the present Government is anxious to avoid anything in the nature of strife with the Spiritual Power, even as regards the administration of temporal affairs. It may be said that, in this internal policy, the Government stands in need of the support of the Church in its endeavour to safeguard the interests of middle-classes from the unceasing encroachments of the proletariat: in its foreign policy, the troubles with Poland have rendered it eminently desirable to eliminate any conflict between Church and State, for fear lest Poland should be given a pretext to bring Lithuania into disfavour at the Vatican.

5. My information leads me to believe that Monsignor Ratti has an open mind in the political issues between Poles and Lithuanians. The Bishop, however, considers that he is but a poor exponent of canon law, and that the high-handed position he has assumed is exposed to assault at the Vatican, although he admits the methods will perforce be slow and cumbersome. The Bishop has heard that Poland has already sounded the Holy See for friendly intervention in the border question of general relations between the two Countries, and he has also received indications that the pope proposes to hear his own views on the subject, on the occasion of his approaching visit to Rome. The Bishop appears to think that the Vatican favours reconciliation between Lithuania and Poland, as both these states are common enemies of the pagan Bolsheviks.

I have the honour to be,
With the highest respect,
My Lord,
Your Lordship's most obedient, humble servant,
[parašas] E. C. Wilton

¹⁵ Iš tiesų VI ministrų kabinete buvo tik du Lietuvių krikščionių demokratų partijos atstovai – švietimo ministras Kazimieras Bizauskas (1893–1941) ir Užsienio reikalų ministerijai vadovavęs Juozas Purickis (1883–1934).

¹⁶ Laužtiniai skliaustai pažymėti tekste.

Didžiosios Britanijos pasiuntinio Baltijos šalims Wiltono 1921-09-17 pranešimas Curzonui apie bazilikos titulo suteikimo Kauno katedrai iškilmes ir britų konsulo Kaune Arthuro Dilley'aus¹⁷ pokalbį su vyskupu Eduardu O'Rourke'u¹⁸

PRO FO 371/6728/10851/2076/59. Mašininraštis.

Political No. 36.
COPY to Berlin

BRITISH LEGATION
RIGA, September 17, 1921.
[N 10851
SEP 27 1921]¹⁹

My Lord Marquess²⁰,

1. I have the honour to report that the Roman Catholic Cathedral at Kovno was raised to the status of a Basilica on the 11th instant, the date of the 500th anniversary of its foundation. Mr. Dilley who was present at the official High Mass, which lasted from 10 a. m. until 2.15 p. m., states that the ceremonial passed off very well and that practically every member of the government was present.

2. The reason for the honour to Lithuania is not clear but, on the whole, I am inclined to ascribe it as due in no small measure to German influence at the Vatican. The Bishop of Kovno visited the Vatican in February last, and it would not be surprising to learn that a political understanding exists between him and the German represen-

¹⁷ Arthur Dilley – Didžiosios Britanijos konsulas Kaune 1921–1923 m.

¹⁸ Eduard Alexander O'Rourke (1876–1943) – Rygos vyskupas (1918 m. gruodis – 1920 m. balandis), nuo 1922 m. Laisvojo Dancigo miesto apaštalinis administratorius, 1925 m. gruodį įkūrus Dancigo vyskupiją paskirtas jos ordinaru. 1938 m. atsistatydino iš pareigų, Antrojo pasaulinio karo buvo užklyptas Vilniuje. 1941 m., išvykęs iš Vilniaus, mirė Romoje.

¹⁹ Žr. išn. 7.

²⁰ Žr. išn. 8. 1921 m. birželį Curzonui suteiktas markizo titulas. Dokumento pirmojo lapo apačioje dešinėje nurodytas adresatas: „The Rt. Honble, The Marquess Curzon of Kedleston, K. G., etc. etc. etc. His Britannic Majesty's Principal Secretary of State for Foreign Affairs.“

rative²¹ there. He is an old man, very bigoted in his national antipathy towards the Pole, and is carrying on active political propaganda in the countryside. He has not impressed me favourably and appears a striking contrast by the side of Lithuanian confrère²² at Vilna, who is a man of broad sympathies and a churchman rather than a politician. The Kovno Government evinced no desire to take up the quar[r]el between him and Monsignor Ratti referred to in my Kovno despatch Political No. 19 of February 8, and the churchman who carries the greatest weight in government counsels is the Abbot Staugaitis²³, a man of greater strength of character and more ability than the Bishop.

3. I have the honour to enclose an account of an interesting conversation between Mr. Dilley and Bishop O'Rourke. The former is Roman Catholic and became first acquainted with the Bishop during his stay in Reval²⁴. I have been told that Bishop O'Rourke is a Pole by birth, and he was acting as bishop of Latvia from November 1920 until March 1921²⁵, when he was replaced by a native of Latvia. A prominent official in the Lettish Foreign Department informed me a few days ago that he regarded Bishop O'Rourke as certainly Polish in his mentality and orientation: the same day a representative Lithuanian²⁶, who knows

²¹ Vokietijos ambasadorius prie Šventojo Sosto 1920–1943 m. buvo Carl Ludwig von Bergen (1872–1944) – vokiečių diplomatas, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą Vatikane atstovavęs Prūsijos Karalystei.

²² Turimas galvoje Jurgis Matulaitis (Matulevičius; 1871–1927) – Vilniaus vyskupas (1918–1925), nuo 1925 m. Adulos titulinis arkivyskupas ir apaštališkasis vizitatorius Lietuvai, 1987 m. Katalikų Bažnyčios paskelbtas palaimintuoju.

²³ Justinas Staugaitis (1866–1943) – valstybės ir Katalikų Bažnyčios veikėjas, vienas Lietuvių krikščionių demokratų partijos lyderių, Nepriklausomybės akto signataras (1918). Nuo 1926 m. Telšių vyskupas ir Klaipėdos prelatas.

²⁴ Ankstesnis Estijos sostinės Talino pavadinimas.

²⁵ Tekste nurodytu laikotarpiu Rygos vyskupijai jau vadovavo Antonijus Springovičius (1876–1958), tuo tarpu O'Rourke po pasitraukimo iš ordinaro pareigų buvo paskirtas apaštališkuoju delegatu Baltijos šalims. Šias pareigas ėjo nuo 1920 m. gruodžio iki 1921 m. lapkričio, 1921 m. gegužę ir rugsėjį ilgesnį laiką rezidavo Lietuvoje, kur popiežiaus pavedimu rinko informaciją apie Bažnyčios būklę.

²⁶ Manytina, jog turimas galvoje Dovas Zaunius (1892–1940) – lietuvių politinis veikėjas ir diplomatas, pasiuntinys Latvijoje 1920–1923 m. (1921 m. lapkritį

him intimately, stated to me his conviction that he was Lithuanian in his sympathies. After due allowance for the different angles at which my two informants viewed the Bishop, I am inclined to accept Mr. Dilley's opinion that he is acting in these parts as an ecclesiastical intelligence officer of the Vatican.

4. In his conversation with Mr. Dilley, the bishop remarked on the decay of Polish prestige at the Vatican, and this is confirmed to some extent by my Lettish informant, quoted above, who informed me that Cardinal Gaspari²⁷ had told him a short time ago, that Poland was regarded with apprehension at the Vatican as she had antagonised her neighbours and was difficult to get on with. There is not much doubt in my mind that the Lithuanian clergy are inclined to be German in their orientation, but this feeling is less firm at the moment than it was before the War. In those days the German influence at the Vatican was used in favour of the Lithuanian church in her struggles against Polish persecution: during the German occupation, a temporary reaction set in, as the German military governors favoured the Poles from reasons of policy and expediency, and even permitted Polish priestly interference in Lithuanian dioceses. The Zeligowski raid with its attendant evils to the Lithuanians has swung the Lithuanian clergy once again in the direction of the Germans.

5. The Bishop's remarks on the subject of Agrarian Reform²⁸ are of special interest, and I am inclined to accept his statement that the bulk of peasantry is opposed to the present Bill. The peasant, I believe, prefers, to derive his title by purchase from the owner and is not grateful to the politician who proposes to endow him with expropriated land. He is shrewd enough to see that the principles of the politician are unsound, and that he may be deprived of his en-

jam suteiktas ministro rezidento titulas), 1929–1934 m. Lietuvos užsienio reikalų ministras.

²⁷ Taip – tekste. Pietro Gasparri (1852–1934) – kardinolas (1907), Šventojo Sosto Valstybės sekretorius (1914–1930), Laterano paktų (1929), užbaigusių šešis dešimtmečius tarp popiežių ir Italijos valstybės trukusį konfliktą, autorius.

²⁸ Turimas galvoje Lietuvos Steigiamajame Seime intensyviai rengtas ir 1922 m. balandį paskelbtas Žemės reformos įstatymas.

dowment at any time by a party vote or decree of the government or its successor.

I have the honour to be, with the highest respect,
My Lord Marquess,
Your Lordship's most obedient, humble servant,
[para as] E. C. Wilton

Report of an interview with Bishop O'Rourke, who is the Catholic Bishop for Latvia and Estonia, at the British Consulate on September 12th, 1921.

Bishop O'Rourke came to Lithuania some 3 weeks ago and during this time he has been with the Bishop of Kovno in his Diocesan visitation through the country districts.

Bishop O'Rourke came to Kovno on September 10th with the Bishop of Kovno for the official celebrations of the 500th anniversary of the foundation of the Kovno Cathedral when the Pope raised the status of this church to that of a Basilica.

Bishop O'Rourke stated that the raising of a church to the rank of Basilica was a most unusual act and was, he thought, intended to be a token of the Papal sympathy with the Lithuanian people. The only instance of a church being raised to the rank of Basilica was in Cracow during the War and that was the only other instance for many years. Russia has never possessed a Basilica and the number throughout the World is an extremely small one. Various privileges are attached to this which are chiefly enjoyed by the Bishop of the Diocese in which the Basilica is situated. The present Bishop of Kovno has no influence at the Vatican, and Bishop O'Rourke said that he thought that this mark of Papal favour was the result of the activities on the part of the semi-official Lithuanian representative²⁹ at the Vatican. This representative is a Lithuanian Canon who lives in Rome. He is friendly with the German

²⁹ 1919–1921 m. Lietuvos atstovu prie Šventojo Sosto buvo prelatas Jurgis Narjauskas (1876–1943).

and Bavarian representatives to the Holy See. The Polish representative³⁰ to the Vatican has no influence and Poland herself has lost a great deal of the prestige which she enjoyed there in pre-war days.

Bishop O'Rourke hinted that this act was the result of German assistance. He had previously said that the Lithuanian Catholic clergy were as a whole distinctly pro-German. The mental attitude of the Teuton appealed to them far more than that of the Slav. This of course is natural owing to their training. This attitude he said was more marked among the younger clergy who were led by the Bishop. The work done by the Germans during their occupation appealed especially to the clergy, and has made them more than ever friends of Germany. He said that this was not the case, formerly, among the people who were irritated by the German acts of requisition but that this was slowly being changed by the requisitions made by the Lithuanian Government and that he himself had noticed on his journeys through the country districts a strong German orientation. In favour of the above statements I would say that the German representative³¹ made a short emotional speech after the Bishop's lunch on September 11th extolling the honour bestowed by the Pope.

My own opinion however does not quite agree with this above. I think this is another move on the part of the Vatican to obtain admittance to the League of Nations. Bishop O'Rourke said that he thought if all the clergy in the two provinces of Kovno and Vilna could be made to adopt one common policy it might be possible to carry it out but he did not know how far such interference on the part of the Holy See would be welcomed by the League of Nations.

He laid stress on the present German orientation of both clergy and people. He also said that the attitude of the clergy to the Land Reform Bill was divided into two parties. The older clergy were strongly conservative and opposed to change. While the younger clergy with the Bishop

³⁰ Lenkijai prie Šventojo Sosto 1919–1921 m. atstovavo diplomatas ir mokslininkas Józef Wierusz-Kowalski (1866–1927).

³¹ Vokietijos pasiuntinybei Lietuvoje 1920 m. birželį – 1922 m. birželį vadovavo Fritz Schönberg (1878–1968).

of Kovno were much more strongly “Nationals”. Bishop O’Rourke also stated that he considered the bulk of the peasantry were opposed to this Reform Bill.

Bishop O’Rourke before the War was the Rector of an important parish in Petrograd and since the Armistice has spent much time in Rome. It struck me that his interest in Lithuania – considering that it is not included in his nominal Diocese – was unusually large, and I was also rather struck with the fact he should accompany the Bishop of Kovno on his official visitations which to a man of O’Rourke’s disposition must be both tedious and uncomfortable. In view of the fact that he is returning to Rome the beginning of next month for the whole of the winter I could not help feeling that his real work was that of an ecclesiastical intelligence officer.

(Sgd.) A. Dilley.